

شاهنامه فردوسی

هزاره باوری
و
رستم داستان

دکتر محمد حسین فیلم

تهران - ۱۳۹۸

شاهنامه فردوسی (هزاره باوری ورستم دستان)

نویسنده: دکتر محمدحسین فیلم
 نشر پژواک فرزانه
 خیابان انقلاب، خیابان پارس، کوچه جهانگیر، پلاک ۹،
 طبقه دوم، واحد ۱۰ غربی - تلفن: ۶۶۷۳۹۶۳۶
 www.pjfarzan.com
 pjfarzan@gmail.com
 نشر پژواک فرزانه
 مدیریت فرهنگی
 طراح جلد
 نوبت چاپ
 جزه فنجینی
 چاپخانه
 ناشر
 سال
 جلد
 شاب
 قیمت

کتاب شاهنامه فردوسی مخصوص نشر پژواک فرزانه

فهرست کتابخانه ملی

سرشناسه
 عنوان قراردادی
 عنوان و نام پدیدآور
 مشخصات نشر
 مشخصات ظاهری
 شابک
 وضعیت فهرست نویسی
 عنوان دیگر
 موضوع
 موضوع
 موضوع
 شناسه افزوده
 رده بندی کنگره
 رده بندی دیویی
 شماره کتابشناسی ملی

فیلم، محمدحسین ۱۳۳۵
 شاهنامه، برگزیده شرح
 شاهنامه فردوسی: هزاره باوری ورستم دستان / محمدحسین فیلم.
 تهران: پژواک فرزانه، ۱۳۹۷
 ۱۵۴ ص: ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س
 978-600-8991-13-7
 فبا
 هزاره باوری و رستم دستان.
 فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ ق. شاهنامه - نقد و تفسیر
 Criticism and interpretation - Abolqasem Ferdowsi, Abolqasem.
 شعر فارسی - قرن ۴ ق. - تاریخ و نقد
 Persian poetry - 10th century - History Criticism
 فردوسی، ابوالقاسم، ۳۲۹-۴۱۶ ق. شاهنامه، برگزیده، شرح
 ۱۳۹۷ ۲ ش ۹ ف / PIR ۴۴۹۵
 ۸ فا ۱/۲۱
 ۵۶۰۱۳۶۳

فهرست

۷	پیشگفتار
۱۳	سرآغاز

هزاره نخست

۱۹	پادشاهی کیومرث
۲۱	پادشاهی هوشنگ
۲۳	پادشاهی تهمورث
۲۵	پادشاهی جمشید
۳۷	عدد ۲ در بینش اسطوره‌ای

هزاره دوم

۴۱	پادشاهی ضحاک
۴۸	عدد ۳ در بینش اسطوره‌ای

هزاره سوم

- ۵۸..... پادشاهی منوچهر
- ۶۰..... گفتار اندر داستان سام نریمان و زادن زال
- ۶۶..... گفتار اندر زادن رستم از مادر
- ۶۹..... پادشاهی نوذر
- ۷۳..... پادشاهی قباد
- ۷۵..... پادشاهی کیکاوس
- ۸۷..... داستان جنگ، هاماوران
- ۹۵..... داستان رستم و سهراب
- ۱۰۱..... داستان سیاوش
- ۱۰۸..... گفتار اندر زادن کیخسرو
- ۱۱۰..... پادشاهی کیخسرو
- ۱۱۷..... داستان رستم و اکوان دیو
- ۱۱۹..... داستان بیژن و منیژه
- ۱۲۸..... گفتار اندر سیر شدن کیخسرو از پادشاهی
- ۱۳۱..... پادشاهی لهراسپ
- ۱۳۲..... پادشاهی گشتاسپ
- ۱۳۴..... داستان رستم و اسفندیار
- ۱۴۳..... گفتار اندر نامه‌ی رستم زال بنزدیک گشتاسپ
- ۱۴۴..... داستان رستم و شغاد
- ۱۴۵..... پادشاهی بهمن
- ۱۴۷..... پی‌نوشت

پیشگفتار

فردوسی از نامه ای - می‌کنده در دست هر موبدی - ، که - نبردی به پیوند او
کس گمان - ، - پی‌کنده از نظم کاخی بلند - . این نظم را می‌توان در چینش
شخصیت‌های اسطوره‌ای از سه هزاره هزاره‌ای شاهنامه دید و رشته پیوند این
چینش را هم می‌توان گسترش آفرین آغازین تمایز روشنایی و تاریکی
به قلمرو دیگر تقابل‌ها، و همچنین برداشت ویژه اسطوره‌ای شاهنامه از
عدد - دانست.

بینش اسطوره‌ای، عدد ۱ را در وجود پدر می‌دید و آسمان را هم پدر
می‌پنداشت. عدد ۲ را در هستی مادر می‌دید و زمین را هم مادر می‌دانست،
عدد ۳ را در آمیزه‌ای از عدد ۱ و ۲، آمیزه‌ای از پدر و مادر و همچنین آمیزه‌ای از
(بارش) آسمان و زمین گمان می‌برد. کوه و رود را هم برزنا می‌خواند، کوه
پسر و رود دختر.

از سویی دیگر، بینش اسطوره‌ای، زمان را بر بنیان رویارویی در تقابل
روشنایی و تاریکی به سه هزاره تقسیم کرد. هزاره یکم فرمانروایی اهورامزدا
(روشنایی در فراز)، هزاره دوم کامروایی اهریمن (تاریکی در فرود) و هزاره
سوم آمیختگی این دو (در میانه).

این باورها در ساختار اسطوره‌ای شاهنامه چون تار و پود در یکدیگر
تنیده شده‌اند.

شناخت اسطوره‌ای رویارویی روشنائی (اهورامزدا) و تاریکی (اهریمن) و همچنین نامگذاری این دو پدیده طبیعی، الگو و بستری شد برای نگرش به دیگر تقابل‌هایی که در گذر زمان با آنها روبه‌رو می‌شد. تقابل‌هایی مانند: آفرینش-ویرانگری، بیداری-خواب، جوانی-پیری، نیکی-بدی، مهاجر-بومی،

۱- این بُن‌مایه و بر این بستر مردمان پدیده‌آورنده این داستان‌های اسطوره‌ای، همه بیم‌ها و آرزوها، و همچنین همه دستاوردهای فکری و فنی خود، را در چهارچوب سه بخش هزاره‌ای؛ ۱- پدرسالاری، ۲- مادرسالاری و ۳- آمیزه‌ای از پدر و مادر، در پیکر شخصیت‌های اسطوره‌ای سامان بخشیدند. در بخش سوم، همراه سوم، اندیشه اسطوره‌ای به سامان بخشی دستاوردهایش در زمینه‌های مفاهیم متضاد می‌پردازد و همه دستاوردهایش را هم به شخصیت اسطوره‌ای، گنجانده و مرتبط می‌کند. رستم در نخستین گنجش خود به جنگ دیوان پنهان‌کننده آفتاب می‌رود که یادآور ستیزه آغازین روشنائی و تاریکی در اسطوره‌های کهن تر است، با گذر از هفت خان به بلوغ و برنایی می‌رسد، جفت جو می‌گردد و ته‌مناسپ می‌شود. نادانسته فرزند خود را می‌کشد و در داستان پسین، دایه یک ایزدگاری را مام‌زمین به نام سیاوش شده و او را می‌پرورد. همراه با فرزند سیاوش، درازان‌فرایان و ایلانی آرمانی کیخسرو را می‌آفریند. در روزگار گشتاسپ از چاه سغاد با تبری، درخت میان‌تهی و برادر ناتنی را به یکدگر می‌دوزد و جان می‌دهد.

هیچ‌یک از این شخصیت‌های اسطوره‌ای وجود فیزیکی نداشتند و از سوی دیگر هم، نمی‌توان این داستان‌ها را یک خیال‌پردازی لگام‌گسیخته دانست. از همین روی شناخت اسطوره، اندیشه دوران کودکی انسانها، به‌عنوان جهانی خودبسامان را می‌توان پیش‌نیاز شناخت بخش اسطوره‌ای شاهنامه دانست.

در همین راستا، کتاب «فلسفه صورت‌های سمبلیک» نوشته ارنست کاسیرر با برگردان استاد یدالله موقن و کتاب «زبان و اسطوره» از همین نویسنده و با ترجمه استاد محسن ثلاثی را بسیار کاربردی یافتم.

شناخت، یک نیاز فیزیولوژیک برای انسان است. «اسطوره، نخستین تلاش انسان در جهت شناختن جهان است. شکل‌گیری همه جهان‌بینی‌ها فقط با اعمال ویژه عینی کردن امکان‌پذیر می‌شود که بر اثر آن، تأثرات حسی محض به رنمایی‌های خاص تشکل می‌یابند. بازنمایی به این امر منوط است که در سیلان تأثرات حسی، تمایز، نسبت‌های ثابتی را کشف کنیم که در تأثرات حسی همواره برقرارند و تکرار می‌شوند.»*

خردگر سخن برگزیده‌ها همان را گزیند که بیند همی
 بینش اسطوره‌ای ایرانی گردش پادار روز و شب را می‌بیند، برمی‌گزیند،
 و رویارویی روشنایی و تاریکی را چون الگویی برای تمایز دیگر
 دوگانگی‌ها به کار می‌برد.

همه ابیات از شاهنامه‌ای که به کوشش دکتر لال خالقی مطلق به چاپ رسیده، گزینش شده است. امیدوارم این گردآوری که با بهره‌گیری از اندیشه‌های دکتر مهرداد بهار و ارنست کاسیرر فراهم آمده، برای دوستداران شاهنامه بهره‌ای داشته باشد.